ePublishing

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ
EKT NATIONAL DOCUMENTATION CENTRE

Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας

Τόμ. 1, Αρ. 2 (1924)

Δελτίον ΧΑΕ 1 (1924), Τεύχη γ'-δ', Περίοδος Β'

ΔΕΛΤΙΟΝ

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Β΄ — ΤΟΜΟΣ Α΄

Τεύχη γ΄ καὶ δ΄ — Ἔτος 1924

Ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας ἐν Κωνσταντινουπόλει

ΤΥΠΟΙΣ: "ΑΘΗΝΑ"ΓΚΟΥ,, ΒΟΥΛΗΣ 15
ΑΘΗΝΑΙ

Η Παναγία του Καϊρου

Ανδρέας ΞΥΓΓΟΠΟΥΛΟΣ

doi: 10.12681/dchae.1693

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΞΥΓΓΟΠΟΥΛΟΣ Α. (2013). Η Παναγία του Καϊρου. *Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας*, *1*(2), 59–68. https://doi.org/10.12681/dchae.1693

https://epublishing.ekt.gr | **e-Εκδότης:** EKT | **Πρόσβαση:** 19/04/2024 01:34:53

ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Η Παναγία του Καϊρου

Ανδρέας ΞΥΓΓΟΠΟΥΛΟΣ

Δελτίον ΧΑΕ 11 (1924), Τεύχη γ'-δ', Περίοδος Β' • Σελ. 59-68

ΑΘΗΝΑ 1924

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ
NATIONAL DOCUMENTATION CENTRE
e-Publishing

www.deltionchae.org

Η ΠΑΝΑΓΙΑ ΤΟΥ ΚΑΪΡΟΥ

Εἰς ἓν ἀπὸ τὰ παλαιότερα τεύχη τοῦ Δελτίου τούτου ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ κ. . Καμπούρογλου ἀπεικόνισις μετὰ μικρᾶς περιγραφῆς μιᾶς εἰκόνος, ἡ ὁποία πολὺ ἀπησχόλησεν εἰς παλαιοτέραν κάπως ἐποχὴν τοὺς ἀσχολουμένους μὲ τὴν μεσοχρόνιον ἀθηναϊκὴν ἱστορίαν. (1)

Πρόκειται περὶ τῆς εἰκόνος τῆς Παναγίας Ἀθηναίας Γοργοεπηκόου, τῆς ἀποκειμένης εἰς τὴν συλλογὴν τοῦ ἐν Καΐρῳ Ἑλληνικοῦ Πατριαρχείου. (2)

Ἡ δηθεν σχέσις τῆς εἰκόνος ταύτης πρὸς τὰς Ἀθήνας, ἐξ ἧς προῆλθε καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἐρευνητῶν τῆς μεσαιωνικῆς ἱστορίας τῶν Ἀθηνῶν, ἐγένετο ἀφορμὴ νὰ ἐξετάσωμεν καὶ ἡμεῖς ἐκ νέου τὰ κατ' αὐτὴν, πόρισμα δὲ τῆς ἐρεύνης ταύτης εἶναι αἱ ὀλίγαι ἐνταῦθα παρεχόμεναι σημειώσεις.

---

(1) Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογ Ἑταιρείας Δελτ. Β'. (1894) 80 κ. ἑ.

(2) Περὶ τῆς εἰκόνος ἠσχολήθησαν κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν οἱ ἑξῆς:

Γ. Μαζαράκη Σημείωσις περὶ τῶν ἐν τῇ κατὰ τὸ παλαιὸν Καΐρον ἱερᾷ Μονῇ τοῦ Ἁγ. Γεωργίου εὑρεθεισῶν ἀρχαίων ἱερῶν εἰκόνων. Κάϊρον 1888 ο. 24 ἀρ. 24.

Νεροῦτσος ἐν Ἡμερολογ. Ἀσωπίου 1889 92 κ. ε. καὶ ἐν Δελτ. Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογ. Ἑταιρείας ΙΙΙ (1889) 68 κ.ε.

Καμπούρογλου Ἱστορία τῶν Ἀθηναίων ΙΙ 182 καὶ Δελτ. Χριστ. Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἐνθ' αν.

Strzygowski ἐν Byzant. Zeitschrift IV (1895) 591.

Struck ἐν Athenische Mittheilungen XXXI (1906) 319.

Lichacev Ἡ ἱστορικὴ σημασία τῆς ἰταλοελληνικῆς ζωγραφικῆς εἰκόνων εἰς τὰς παραστασεις τῆς Θεοτόκου. Πετρούπολις 1911 (ρωσσιστὶ) 128 κ. ἐ. εἰκ. 293.

Ἡ νεωτέρα ἱστορία τῆς εἰκόνος κατὰ τὸν Νεροῦτσον (1) ἔχει ὡς ἑξῆς : Αὕτη ἀνεκαλύφθη το πρῶτον ὑπὸ τοῦ Πορφυ-

Εἰκ. 1. Εἰκὼν τῆς Θεοτόκου ἐν τῇ Συλλογῇ τόῦ Ἑλλη. Πατριαρχείου Καΐρου.

(1) Δελτ. Ἱστορ. καὶ Ἐθνολογ. Ἑταιρείας ἔνθ. ἀν. Πρβ. καὶ ***Μαζαράκην*** ἐνθ. ἀν. 14 κ. ἑ.

ρίου Ouspensky κατὰ τὸ ἔτος 1855 κατόπιν δὲ λησμονηθεῖσα ἀνευρέθη ἐκ νέου ὑπὸ τοῦ Παπαδοπούλου-Κεραμέως εἰς τὸ ἐν

Εἰκ. 2. Πιθανὴ ἀρχικὴ μορφὴ εἰκόνος τοῦ Καΐρου.

Παλαιῷ Καΐρῳ παρὰ τὴν Μονὴν Ἁγίων Τεσσαράκοντα παρεκκλήσιον τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ὁπόθεν μετεφέρθη εἰς τὸ Πατριαρχεῖον, ὅπου ἔκτοτε παραμένει, ἀποτελοῦσα μέρος τῆς συλλογῆς αὐτοῦ.

Ἡ εἰκὼν (2.15×0,94) ὅπως ἔχει σήμερον ***(Εἰκ. 1)*** (1) παριστᾷ τὴν Θεοτόκον ὀρθίαν, ἐστραμμένην πρὸς τὰ ἀριστερὰ καὶ βαστάζουσαν τὸν Ἰησοῦν, ὅστις κρατεῖ βιβλίον ἀνοικτόν. Δεξιὰ τῆς κεφαλῆς τῆς Παναγίας ὑπάρχει ἡ ἐπιγραφή :

Μ(ητη)Ρ Θ(εο)Υ |Η| ΑΘΗΝΑΙΑ| ΓΟΡΓΟΕΠΕΙ|Κοος

ἄνωθεν δὲ τῆς κεφαλῆς τοῦ Ἰησοῦ :

ΤΟ |ΠΑΙΔΙΟΝ (2)

Τέλος ἡ ξύλη εἰκὼν περιβάλλεται ὑπὸ ἐλαφρῶς ἐξέχοντος πλαισίου γεγλυμμένου ἐπ' αὐτῶν τῶν σανίδων τοῦ πίνακος, αἵτινες κατὰ τὸν Μαζαράκην εἶναι ἐκ ξύλου συκομορέας.

Ἀρχικῶς ἡ μορφὴ τῆς εἰκόνος δὲν ἦτο οἵα νῦν παρουσιάζεται. Κατὰ τὸν Νεροῦτσον (ἐνθ' ἀν. 69 κ. ἑ.), ἐξετάσαντα λεπτομερῶς ταύτην, ὁ Ἰησοῦς εἶναι μεταγενεστέρα προσθήκη ἀπομείνασα ἡμιτελὴς διότι ὁ ἐπισκευαστὴς «μετὰ τὰ ἰχνογραφικῶς ἐν λευκῷ σχεδιασθέντα, συνιδὼν τὴν ἀποτυχίαν ἀφῆκε τὸ ἔργον ἡμιτελὲς ἄνευ ἐπιχρωματίσεως».

Ἀλλὰ πρὸ τῆς προσθήκης τοῦ παιδίου πῶς θὰ εἰκονίζετο ἡ Θεοτόκος ; Ὁ Νεροῦτσος πάλιν νομίζει, ὅτι «ἡ εἰκὼν παρίστανε τὴν Θεομήτορα.... μικρὸν ἐστραμμένην πρὸς δεξιά, στηριζομένην ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ποδὸς κάμπτουσαν ἐλαφρῶς τὸν ἀριστερὸν πόδα πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς συγκρατοῦσαν τὸν πέπλον ἐπὶ τοῦ στήθους». Νομίζει δὲ ὅτι ὡμοίαζε πρὸς τὴν ἐν τῷ Καθολικῷ τῆς Ἁγιορειτικῆς Μονῆς Παντοκράτορος παλαιὰν εἰκόνα. Πρόκειται ἐνταῦθα βεβαίως περὶ τῆς εἰκόνος τῆς Θεο-

---

(1) Ἡ ἐνταῦθα παρατεθιμένη ἀπεικόνισις ἐγένετο ἀπ' εὐθείας ἐκ φωτογραφίας ἀποκειμένης νῦν ἐν τῇ Συλλογῇ τῆς Χριστ. Ἀρχαιολογ. Ἑταιρείας ὑπ' ἀριθ. 2205, ἐξ ἧς εἶχε γίνῃ καὶ ἐν τῷ Δελτ. τῆς Χριστ. Ἀρχαιολογ. Ἑταιρ. φωτολιθογραφία, ἥτις, ὡς ἐκ τῆς ἀτελείας τῶν τότε μέσων, δὲν ἀποδίδει πολὺ πιστῶς τὸ πρωτότυπον.

(2) Κατὰ τὸν Νεροῦτσον, ἰδόντα τὴν εἰκόνα, ἄνωθεν τῆς κεφαλῆς τοῦ Ἰησοῦ εὑρίσκεται τὸ συμπίλημα ΙC $\overline{\text{ΧC}}$ καὶ δεξιὰ αὐτοῦ ἡ χρονολογία 1526. Ταῦτα ὅμως δὲν φαίνονται οὔτε εἰς τὴν ἐν τῷ Δελτ. τῆς Χρ' Ἀρχ. Ἑταιρ. δημοσιευθεῖσαν ἀπεικόνισιν, οὔτε καὶ εἰς ἰὴν φωτογραφίαν ἐξ ἧς αὕτη ἐγένετο.

τόκου τῆς καλουμένης Γεροντίοση ς **(Εἰκ. 4)** (1) περὶ ἧς θὰ γίνῃ λόγος κατωτέρω.

Τὸ ἐνταῦθα παρατιθέμενον σχέδιον **(Εἰκ. 2)** παρέχει ἰδέαν τῆς μορφῆς, ἣν παρουσίαζε πιθανῶς ἡ εἰκὼν τοῦ Καΐρου πρὸ τῆς

Εἰκ. 3 Θύραι ἱεροῦ ἐν τῇ ἁγιορειτικῇ Μονῇ Ἰβήρων (Παρεκκλ. Προδρόμου).

ἐπισκευῆς. Οὕτω πρόκειται περὶ εἰκόνος τῆ, Θεοτόκου δεομένης καὶ οὐχὶ συγκρατούσης διὰ τῆς ἀριστερᾶς τὸν πέπλον ἐπὶ τοῦ στήθους, ὡς ἐνόμισεν ὁ Νεροῦτσος.

Ἀλλ' ἡ εἰκών αὕτη, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἡ Θεοτόκος εἰκονίζετο κατὰ τὸν λεγόμενον τύπον τῆς Ἁγιοσωρειτίσσης (1) ἦτο αὐτοτελὴς λατρευτική; Νομίζω ὅτι αἱ μεγάλαι διαστάσεις τῆς εἰκόνος

(1) Ἀπεικόνισις οὐχὶ καλὴν παρέχει ὁ *Παρασκευόπουλος*. Ἀνωτέρα ἐπισκίασις ἐπὶ τοῦ Ἄθω. Ἀθῆναι 1899 σ. 77, ἐξ ἧς ἐγένετο τὸ ἐνταῦθα παρατιθέμενον σχεδίασμα.

(1) Περὶ τοῦ τύπου τούτου βλέπε τὴν σχετικὴν βιβλιογραφίαν παρ' Eb e r s o lt Sanctuaires de Byzance. Paris 1921. σ. 57 σημ. 5.

(2.15×0,94) δὲν ἐπιτρέπουν νὰ θεωρήσωμεν ταύτην λατρευτικήν. Ἐπίσης θὰ ἠδύνατο αὕτη νὰ θεωρηθῇ ὡς τμῆμα τριπτύχου εἰκονίζοντος τὴν Δέησιν, ἀλλὰ τρίπτυχον τοιούτων διαστάσεων νομίζω ὅτι θὰ ἦτο κάτι ἐξαιρετικῶς ἀσύνηθες.

Ἀληθῶς ἡ εἰκὼν αὕτη ἀπετέλει ποτὲ μέρος παραστάσεως τῆς Δεήσεως, ἀλλὰ ὑπὸ συνθήκας διαφορετικάς. Πράγματι ὁ Μαζαράκης ἐξέφερε τὴν εἰκασίαν ὅτι ἡ εἰκὼν ἐχρησίμευεν ὡς θύρα

Εἰκ. 4 Εἰκὼν τῆς Γεροντίσσης ἐν τῇ ἁγιορειτικῇ Μονῇ Παντοκράτορος

Εἰκ. 5 Τοιχογραφία τῆς Θεοτόκου ἐν τῇ μονῇ Ἁγ. Στεφάνου Μετεώρων, (Παρεκκλ. Ἁγίου Στεφάνου)

ἱεροῦ καταστραφείσης ἐκκλησίας. Ἡ εἰκασία αὕτη, ἣν ὁ Μαζαράκης ἐξέφερεν ἔχων ὑπ' ὄψει του τὴν εἰκόνα ὡς αὕτη ἔχει σήμερον, ὁπότε τὸ πρᾶγμα βεβαίως δὲν θὰ ἦτο πολὺ πιθανόν, εἶναι σχεδὸν βεβαία διὰ τὴν ἀρχικὴν εἰκόνα, ὡς ἀποδεικνύουν ἀνάλογα παραδείγματα.

Οὕτω εἰς τὸ παρεκκλήσιον τοῦ Προδρόμου ἐν τῇ ἁγιορειτικῇ

Μονῆ Ἰβήρων ἀπόκεινται δύο θυρόφυλλα, προερχόμενα ἐκ τοῦ παλαιοτέρου τέμπλου τοῦ Καθολικοῦ τῆς Μονῆς, ἐφ' ὧν εἰκονίζεται ἐπὶ τοῦ ἑνὸς ἡ Θεοτόκος μέχρι τῆς ὀσφύος ἐν στάσει δεήσεως πρὸς δεξιὰ κρατοῦσα εἰλητάριον κάτωθεν δὲ αὐτῆς προσωπογραφία δωρητοῦ, ἡγεμόνος πιθανῶς τῆς Οὐγκροβλαχίας, ἐπὶ δὲ τοῦ ἄλλου φύλλου ὁ Ἰησοῦς ἐπίσης μέχρι τῆς ὀσφύος κατ' ἐνώπιον καὶ κάτωθεν αὐτοῦ ἄλλη προσωπογραφία δωρητοῦ ***(Εἰκ. 3).***

Ἐξ ὁμοίας χρήσεως φαίνεται ὅτι προέρχεται καὶ ἡ ἐν τῇ Μονῇ Παντοκράτορος εἰκὼν τῆς Θεοτόκου Γεροντίσσης, περὶ ἧς καὶ ἀνωτέρω ἐγένετο λόγος. ***(Εἰκ. 4).*** Αἱ διαστάσεις τῆς εἰκόνος (1.96×0,76) ἄγουν εἰς τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι καὶ αὕτη ἴσως ἀπετέλει ποτὲ θύραν ἱεροῦ. (1)

Τὴν τοιαύτην δέ συνήθειαν τῆς ἀπεικονίσεως τῆς Δεήσεως εἰς χωριστοὺς πίνακας χρησιμεύοντας ὡς θύρας τοῦ ἱεροῦ βλέπομεν ἐπεκτεινομένην καὶ εἰς τὰς παραστάδας τοῦ τέμπλου τοιαῦτα δὲ παραδείγματα διεσώθησαν εἰς τὴν Μητρόπολιν τῆς Καλαμπάκας καὶ εἰς τὰς Μονὰς τῶν Μετεώρων, ὅπου ἡ Θεοτόκος ἐν τῇ στάσει ταύτῃ φέρει συνήθως τὸ ἐπίθετον «Ἡ Παράκλησις», (2) ὅπως δεικνύει ἡ ἐνταῦθα παρατιθεμένη τοιχογραφία ἐκ τοῦ Παρεκκλησίου τοῦ Ἁγ. Στεφάνου τῆς ὁμωνύμου Μονῆς, εὑρισκομένη κατ' ἐξαίρεσιν εἰς τὸν ὀρθοστάτην τὸν χωρίζοντα τὸν νάρθηκα ἀπὸ τοῦ κυρίως ναοῦ καὶ ἀνήκουσα εἰς παλαιοτέραν τοῦ ἔτους 1510 ἐποχήν. ***(Εἰκ. 5)*** (3)

*
* *

Τὰ παρατεθέντα παραδείγματα πείθουσι νομίζω, ὅτι ἡ ἀρχικὴ εἰκὼν ἀπετέλει μέρος τριπτύχου ἀπαρτιζομένου ἐκ τῶν τρι-

---

(1) Περὶ τῆς εἰκόνος ταύτης βλ. ***Σμυρνάκη*** τὸ Ἅγιον Ὄρος Ἀθῆναι 1903 531 ***Βλάχου*** Ἡ Χερσόνησος τοῦ Ἁγίου Ὄρους Ἄθω Βόλος 1903. 228.

(2) ***Βέης*** ἐν Βυζαντίδι I (1909) σ. 589 Ἀρ. 48.

(3) ***Ἀδαμαντίου*** ἐν Πρακτικοῖς τῆς Ἀρχαιολογ. Ἑταιρείας 1909. 243. —***Βέη*** Ἔκθεσις παλαιογραφικῶν καὶ τεχνικῶν ἐρευνῶν ἐν ταῖς Μοναῖς τῶν Μετεώρων Ἀθῆναι 1910. 62. Lampakis Mémoire sur les antiquités chrétiennes de la Grèce. Athènes 1902 73.

ῶν θυρῶν τοῦ τέμπλου ἐκκλησίας καὶ εἰκονίζοντος τὴν Δέησιν.(1)

Ἀλλὰ ἡ ἀρχικὴ αὕτη εἰκὼν ἔφερε τὴν σήμερον ὑπάρχουσαν ἐπιγραφὴν «Ἀθηναία Γοργοεπήκοος» ; Νομίζω ὅτι τοῦτο δὲν εἶναι διόλου πιθανόν. Ὁ τύπος τῆς Ἀθηνιωτίσσης—Γοργοεπηκόου, τουλάχιστον ὅσον ἀφορᾶ τὴν ἀπεικόνισιν αὐτῆς ὡς βρεφοκρατούσης, εἶναι ἀρκούντως καθωρισμένος. Ἤδη ἀπὸ τῶν χρόνων Μιχαὴλ τοῦ Ἀκομινάτου, εἰς ὃν ἀποδίδεται τὸ γνωστὸν μολυβδόβουλλον, τὸ φέρον τὴν ἐπιγραφὴν ΜΡ ΘΥ Η ΑΘΗΝΙΟ(τισσα) (2), ἡ Παναγία ὑπὸ τὸ ἐπίθετον τοῦτο εἰκονίζεται πάντοτε ὡς βρεφοκρατοῦσα. Ὅτι δὲ καὶ εἰς μεταγενεστέρους χρόνους τὸ πρᾶγμα εἶχεν οὕτως ἀποδεικνύουσι αἱ τὸ ἐπίθετον Γοργοεπήκοος φέρουσαι εἰκόνες, ὡς ἡ τοιχογραφία ἐν τῇ Τραπέζῃ τῆς ἁγιορειτικῆς Μονῆς Δοχειαρίου (3) καὶ ἡ ἐν Μεσσήνῃ τῆς Ἰταλίας εἰκών, ἡ γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα S. Maria della Lettera (4). Παναγίαν λοιπὸν τοῦ τύπου τούτου φαίνεται, ὅτι εἶχεν ὑπ' ὄψει του ὁ ἐπισκευάσας τὴν εἰκόνα τοῦ Καΐρου καὶ κ τοῦ προτύπου ἐκείνου ἔλαβε καὶ τὴν ἐπιγραφήν.

Κατὰ ταῦτα ἡ σχέσις τῆς ὑπὸ μελέτην εἰκόνος πρὸς τὰς Ἀθήνας νομίζω, ὅτι εἶναι πολὺ ἀμφίβολος. Εἰς τὸ συμπέρασμα δὲ τοῦτο θὰ ἠδύνατό τις νᾶ καταλήξῃ καὶ ἐκ τῆς μελέτης τῆς τε-

---

(1) Ὅτι ἡ Θεοτόκος θὰ εὑρίσκετο ἀριστερὰ τοῦ Ἰησοῦ, ἐν' ᾧ συνήθως εὑρίσκεται πρὸς δεξιά, δὲν ἔχει πολλὴν σημασίαν διότι ὑπάρχουσι καὶ βυζαντινῶν χρόνων παραδείγματα τῆς Δεήσεως μὲ τὴν διάταξιν ταύτην. Πρβλ. Τρίπτυχον Harbaville Diehl Manuel d'art byzantin 618 εἰκ. 309 — Τρίπτυχον Βιβλιοθ. Βατικανοῦ Munoz L'art byzantin al'Exposition de Grotta—Ferrata Rome 1906 104 εἰκ. 70.— Τρίπτυχον Βιβλιοθήκης Casanatense ἐν Ρώμῃ Munoz ἐνθ. ἀν. 106 εἰκ. 72— Λειψανοθήκη Limbourg Dalton Byzantine art and archaeology Oxford 1911 523 εἰκ. 311—Δακτυλιόλιθος τοῦ Cabinet des Medailles τῶν Παρισίων Schlumberger L'Epopée byzantine III 696.—Ἐλεφάντινον ἀνάγλυφον ἐπιοκοπικοῦ Μουσείου τοῦ Vich. Munoz ἐν Byzant. Zeitschr. XIY (1905) 576.

(2) Schlumberger Sigillographie de l'empire byzantin 173 κ. ἑ.

(3) Ἀπεικόνισις οὐχὶ καλὴ ἐν *Παρασκευοπούλου* ἐνθ. ἀν. 101. βλ. καὶ *Σμυρνάκην* ἐνθ. αν, 570, *Βλάχον* ἐνθ. ἀν. 251.

(4) Περὶ ταύτης βλ. *Νεροῦτσον* ἐν Παρνασσῷ X (1886) 157 (μετ' ἀπεικονίσεως) Lichacev ἐνθ' ἀν. 129.

χνικῆς τῆς εἰκόνος. Λεπτομερὴς ἐξέτασις αὐτῆς ὁδηγεῖ εἰς τὴν παρατήρησιν, ὅτι οὐδαμοῦ σχεδὸν—πλὴν μόνον ἐλαχίστων μερῶν τοῦ ἐνδύματος—ἔχει γίνη χρῆσις φωτοσκιάσεως. Αἱ λεπτομέρειαι ἰδίᾳ τοῦ προσώπου ἔχουσιν ἀποδοθῆ σχεδὸν ἀποκλειστικῶς διὰ γραμμῶν, τὸ πᾶν δὲ καθορίζεται διὰ περιγραμμάτων.

Εἰκ. 6 Λεπτομέρεια τῆς εἰκόνος 1

Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς, ὅτι ἡ εἰκὼν ἔχει πάθει πολλὰς καταστροφὰς, ὅπως παρατηρεῖ καὶ ὁ Strzygowski ἐξετάσας ταύτην, πάντως ὅμως τὸ σύστημα τῆς δι' ἁπλῶν γραμμῶν ἀποδόσεως τῶν λεπτομερειῶν, παρ' ὅλην τὴν καταστροφήν, εἶναι καταφανὲς (**Εἰκ. 6**).

Ὁ τεχνικὸς ὅμως τρόπος οὗτος δὲν προσιδιάζει διόλου εἰς τὰς συνήθεις φορητὰς εἰκόνας, τὰς ὁποίας συναντᾷ τις ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰς ἀνατολικὰς χώρας, ὅπου ἄλλο ἐντελῶς εἶνε τὸ σύστημα τῆς ζωγραφίσεως τῶν εἰκόνων.

Ἀπεναντίας ἡ τεχνικὴ αὕτη τῆς διὰ γραμμῶν ἀποδόσεως τῶν λεπτομερειῶν ἐπιχωριάζει ἐν Αἰγύπτῳ ἤδη ἀπὸ τῶν παλαιῶν χρι-

στιανικῶν χρόνων (1) καὶ διετηρήθη μέχρι τῶν τελευταίων .(2)

Ἡ εἰκὼν λοιπὸν, καθ' ἡμᾶς τοὐλάχιστον, δὲν μετεκομίσθη ἔξωθεν, ἀλλὰ κατεσκευάσθη ἐν Αἰγύπτῳ, ὅπως ἄλλως τε ἀποδεικνύει καὶ τὸ ξύλον τῆς συκομορέας, ἐφ' οὗ ἔχει ζωγραφηθῇ(3).

Σχέσις ὅθεν τῆς εἰκόνος πρὸς τὰς Ἀθήνας δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑφίσταται οὐδὲ δύναται νὰ γίνῃ πλέον λόγος περὶ μεταφορᾶς αὐτῆς ἐξ Ἀθηνῶν «ἐπὶ τῶν ἡμερῶν Ἰωάννου τοῦ Ἀθηναίου, ἡγουμένου τῆς σεβασμίας μονῆς τοῦ ὄρους Σινᾶ (999—1019) καὶ ἐπὶ Ἀρσενίου πατριάρχου Ἀλεξανδρείας (1002—1018)» (4).

Ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη ἡ εἰκὼν ὑπετίθετο προερχομένη ἐξ Ἀθηνῶν βεβαίως δὲν θὰ ἠδύνατο αὕτη νὰ θεωρηθῇ ἔργον τοῦ 10ου ἢ τῶν ἀρχῶν τοῦ 11ου αἰῶνος. Οὐδεμία περὶ τούτου ἔνδειξις ὑπάρχει. Ἂν ἡ δεξιὰ τῆς κεφαλῆς τοῦ Ἰησοῦ χρονολογία 1525 σχετίζεται πράγματι πρὸς τὴν ἐπισκευὴν τῆς εἰκόνος τότε βεβαίως αὕτη εἶναι παλαιοτέρα, ἀλλὰ πάντως ἡ κατασκευή της δὲν δύναται ν' ἀνέλθῃ εἰς τόσον παλαιοὺς χρόνους, ὡς ὑπέθεσεν ὁ Νεροῦτσος, οὐδὲ εἶναι δυνατὸν νὰ θεωρηθῇ παλαιοτέρα τοῦ 15ου αἰῶνος, ὡς τοῦτο παραδέχεται καὶ ὁ Strzygowski.

* * *

Ἡ εἰκὼν λοιπὸν οὐδεμίαν, ὡς φαίνεται, ἔχει σχέσιν πρὸς τὰς Ἀθήνας, οὔτε δύναται πλέον ν' ἀπασχολήσῃ τοὺς ἐξετάζοντας τὴν ἀθηναϊκὴν ἱστορίαν τῶν μέσων χρόνων. Πάντως ὅμως δὲν παύει νὰ εἶναι ἔργον ἀξιόλογον τοῦ ὁποίου ἡ σχέσις πρὸς τὴν πολιοῦχον τῶν Ἀθηνῶν εἶναι οὕτως εἰπεῖν ὑστερογενής.

Α. ΞΥΓΓΟΠΟΥΛΟΣ

---

(1) Ιδρ. τὴν εἰκόνα τοῦ Ἀββᾶ Ἀβραὰμ ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ Βερολίνου Wulff Beschreibung der Bildwerke der christlichen Epochen II Altchr Bildw. Nº 1607 καὶ ἀρ. 1606, 1608 Πιν. XXIII Ιδρ. καὶ Strzygowski Koptische Kunst (Catalogue general des antiquites égyptiennes du Musée du Caire) Nº 8773 Πιν. V.

(2) I. Georges Herzog zu Sachen, Streifzüge durch die Kirchen und Klöster Ägyptens, Leipzig, 1914 Πιν. 103—105.

(3) ***Μαζαράκης***, ἐνθ' ἀν.

(4) ***Νεροῦτσος***, ἐν Δελτ. ἱστορ. καὶ Ἐθνολ. Ἑταιρείας, ἐνθ, ἀν. 68.